

УДК 332.3: 332.54

Т. В. Гаращенко,
науковий співробітник, Національна академія аграрних наук України, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОЛАНДШАФТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

T. Garashchenko,
Research Fellow, National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC SUPPORT OF AGRO-LANDSCAPE ORGANIZATION OF AGRICULTURAL LAND MANAGEMENT

Доведено, що для економічного обґрунтування агроландшафтної організації землекористування в системі управління земельними ресурсами агросфери в ринкових умовах необхідно пов'язати екологічні заходи до вимог ринкової економіки та ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства. Обґрунтовані методичні підходи до застосування організаційно-економічних механізмів агроландшафтної організації землекористування в сільському господарстві з урахування ресурсного потенціалу аграрного підприємства. Даний підхід передбачає підвищення еколого-економічної ефективності сільськогосподарських товаровиробників, поліпшення якісного стану ґрунтів не за рахунок залучення інших ресурсів, а за рахунок оптимізації існуючих. Запропоновані рекомендації обумовлюють низку кількісних та просторових змін у структурі земельних угідь, які дозволять вплинути на еколого-економічні показники використання земельних ресурсів у сільському господарстві.

It has been proved that the feasibility report of agro-landscape organization of land tenure in the agrosphere land resources management system in the market environment is to link environmental initiatives with market economy requirements and resource potential of the agricultural enterprise. Methodological approaches to the application of organizational and economic mechanisms of agro-landscape organization of land tenure in agriculture with regard to the resource potential of the agricultural enterprise have been grounded. This approach involves increasing of ecological and economic efficiency of agricultural commodity producers, improve qualitative condition of soils not by bringing in other resources, but by optimizing of existing ones. Suggested recommendations stipulate a number of quantitative and spatial changes in the structure of land, which enable to influence ecological and economic indicators of land resources utilization in agriculture.

Ключові слова: землекористування, агроландшафт, організація, сільське господарство, забезпечення.

Key words: land tenure, agrolandscape, organization, agriculture, providing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вирішення завдань організації сільськогосподарського землекористування і збереження екологічного каркаса природних комплексів розглядаються в якості основних заходів підвищення ефективності агровиробничих систем. Однією з основних проблем організації сільськогосподарських землекористувань є не повною мірою адекватність існуючої системи землеробства природним умовам, дисбаланс відтворювальних процесів [1; 2]. Ці чинники зумовили необхідність уточнення сформованих систем землеробства з урахуванням агроландшафтної структури і сучасних економічних умов.

Основним механізмом у цьому напрямі є землеустрій, що дозволяє на основі агроландшафтної організації території детально врахувати всі природні особливості господарств, запобігти негативним екологічним наслідкам, створити оптимальні

умови для сталого розвитку сільської місцевості та поліпшення екологічного середовища агроландшафтів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У різні періоди даній проблемі присвятили свої праці такі відомі вчені, як Д. Бабміндра, С. Волков, В. Горлачук, А. Гуторов, Д. Добряк, В. Другак, Л. Новаковський, А. Сохнич, М. Ступень, А. Третяк, Р. Третяк, М. Федоров та ін. Весь накопичений теоретичний і практичний досвід є безцінним для сучасної науки. Проте, умови ринкової економіки вимагають нових методичних підходів до застосування механізмів агроландшафтної організації сільськогосподарського землекористування, що змінює порядок планування, організації, здійснення, економічного стимулювання, контролю виконання землевпорядних робіт.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування методичних заasad організаційно-економічного забезпечення агроландшафтної організації землекористування в сільському господарстві.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна концепція розвитку аграрного сектора економіки передбачає збалансоване сільськогосподарське виробництво при максимальній його адаптації до природних умов. Це може здійснюватися за допомогою проведення заходів з вивчення стану земель, організації раціонального використання земельних ділянок для здійснення сільськогосподарського виробництва, їх охорони, тобто шляхом проведення землеустрою на основі агроландшафтної організації землекористування.

Відповідно до Закону України "Про землеустрій" сутність землеустрою полягає у забезпеченні: організацію території сільськогосподарських підприємств, установ і організацій з метою створення просторових умов для еколого-економічної оптимізації використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, впровадження прогресивних форм організації управління землекористуванням, удосконалення структури і розміщення земельних угідь, посівних площ, системи сівозміни, сінокосо- і пасовищезміни [1].

Проект внутрішньогосподарського землеустрою має розроблятися з урахуванням сучасних вимог. Основною вимогою в умовах ринкової економіки є отримання максимального доходу. З іншого боку, існує гостра необхідність проведення екологічних заходів із організації території сільськогосподарських організацій. Тому при внутрішньогосподарському землеустрої має бути розроблена науково обґрунтована система заходів, що забезпечує повне, раціональне та ефективне використання та охорону угідь [2]. У зв'язку з цим для економічного обґрунтування агроландшафтної організації землекористування в системі управління земельними ресурсами в даний час необхідно пов'язати екологічні заходи до вимог ринкової економіки та ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства.

Варто виділити традиційний метод землеустрою, який існував багато років при плановій економіці. Однак при переході до ринкових відносин в економіці і встановленні самостійності організацій даний підхід став менш доцільним, оскільки вимагає залучення додаткових ресурсів і не дає уявлення про реальну вартість проекту [3, с. 79]. В ринкових умовах та при розвиненому ринку земель прийнятним є підхід заснований на врахуванні ресурсного потенціалу.

Даний підхід передбачає підвищення еколого-економічної ефективності сільськогосподарських товаровиробників, поліпшення якісного стану ґрунтів не за рахунок залучення інших ресурсів,

а за рахунок оптимізації існуючих. Він забезпечується саме за рахунок агроландшафтної організації територій і є більш реальним, ніж традиційний метод, бо результати ефективності залежать від сукупного впливу всіх факторів виробництва. Так, наприклад, врожайність культур буде залежати від якості земель, насінневого матеріалу, своєчасності виконання всіх посівних і збиральних робіт і багато іншого. При традиційному ж методі врожайність є прогнозною величиною. Тому більш доцільно застосовувати метод на агроландшафтній основі, який передбачає максимальне використання існуючих економічних ресурсів, отримання доходу вже в перші роки освоєння проекту за рахунок наявних ресурсів. При цьому земельні ресурси будуть зберігатися від виснаження, деградації, ерозії, тим самим приводячи екологічний стан середовища в стійку рівновагу.

Використання ресурсного методу припускає: постановку чіткого і ясного завдання землепорядником; визначення стратегії (структурування діяльності, організація); створення добре розвинутого інформаційного блоку про кількісні та якісні характеристики ресурсів; наявність сучасних процесів і технологій використання ресурсів; створення необхідної інфраструктури для здійснення діяльності [2; 3; 5; 6].

Для нормального функціонування та реалізації проектів, що передбачають агроландшафту організації території необхідно підтримувати систему управління ресурсами, яка повинна включати в себе: моніторинг за станом навколишнього середовища, що впливає на ресурси; еколого-економічну оцінку ресурсного потенціалу; планування ресурсної бази, контроль і аналіз результативності та ефективності залучення, використання та розвитку.

Ресурсний метод проектування дозволяє оптимізувати наявні ресурсів таким чином, що вони будуть використовуватися більш інтенсивно, і при цьому буде зберігатися екологічна стійкість території. Тому в умовах ринкової економіки необхідно розробляти внутрішньогосподарський землеустрій ресурсним методом, максимально використовуючи наявні ресурси організованих господарств.

Проект внутрішньогосподарського землеустрою розробляється в наступному порядку:

- підготовчі та науково-дослідні роботи;
- розміщення виробничих потужностей;
- розміщення інфраструктурних об'єктів;
- організація сільськогосподарських угідь та сівозмін;
- облаштування території;
- розрахунок ефективності проекту і вибір найкращого варіанту.

Для організації території на агроландшафтній основі внесемо необхідні зміни і доповнення в окремі етапи і елементи проекту внутрішньогосподарського землеустрою.

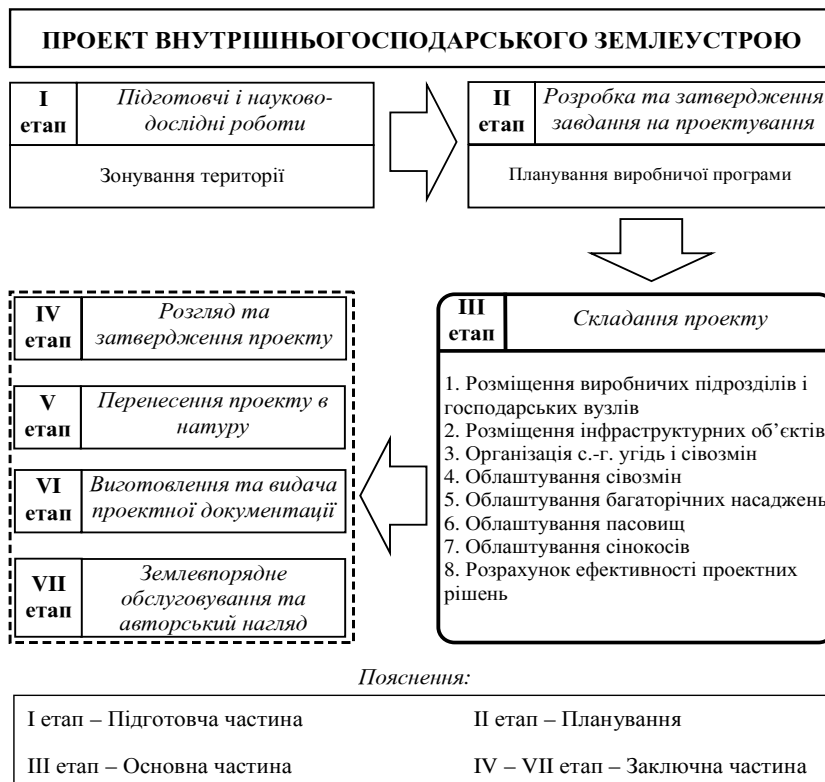

Рис. 1. Етапи та елементи проекту землеустрою

Джерело: сформовано на основі [2; 6].

Підготовчі роботи є початковим етапом проведення внутрішньогосподарського землеустрою. Їх метою є збір, узагальнення та аналіз матеріалів, а також розробка основних рекомендацій з утримання та завданням проекту внутрішньогосподарського землеустрою [3; 7]. На даному етапі робіт необхідно найбільш повно визначити обсяг наявних ресурсів (інформації), вартість кожного фактора і умови виробництва. Сучасні проекти повинні відрізнятися великою інформативністю про стан земельних ресурсів і пов'язаних з нею засобах виробництва. Від повноти зібраної інформації, від точності отриманих даних залежатиме вибір комплексу заходів щодо поліпшення використання та охорони земель, правильність намічених проектних рішень [4].

Особливістю розміщення виробничих підрозділів і господарських вузлів при застосуванні агроландшафтної організації території є виконання екологічних, соціально-економічних і будівельних норм. Дана складова частина проекту складається з наступних елементів: визначення організаційно-виробничої структури господарства, числа, розмірів та складу виробничих підрозділів; розміщення господарських вузлів; розміщення виробничих підрозділів. Після виконання перерахованих елементів проводять обов'язкове еколого-економічне обґрунтування, в результаті якого вибирають найкращий варіант і здійснюють подальше проектування.

Для полегшення робіт з організації та облаштування території на підготовчому етапі пропо-

нується проводити додаткове зонування території, на підставі якого необхідно скласти: карти обмежень та обтяжень; карту зонування території.

Сутність агроландшафтної організації території полягає у виділенні екологічно однорідних ділянок з характерними особливостями їх використання. Для збереження агроландшафтів у стабільному стані, захисту ґрунтів від надмірного техногенного навантаження, підвищенні родючості ґрунтів та ефективності їх використання складають карти обмежень та обтяжень, на яких встановлюється певний вид використання земель. Дані карти дозволять наочно побачити ситуацію, екологічну ситуацію на організованій території, де більш точно буде вказано де і що можна сіяти, які необхідні агротехнічні заходи рекомендується проводити, будуть відображені ділянки території з обмеженням і обтяженням у використанні [2].

Останньою складовою частиною проекту внутрішньогосподарського землеустрою є облаштування території: сівозмін, багаторічних насаджень, пасовищ, сінокосів. Так в елементи облаштування території сівозмін замість розміщення полезахисних лісових смуг пропонується ввести додатково розміщення комплексу протиерозійних заходів, а також елементи конструктивної побудови адаптивної системи землеробства.

З урахуванням агроландшафтної організації землекористування в рамках аграрного підприємства запропоновані уточнені етапи і елементи проекту землеустрою (рис. 1).

Наведені нами зміни в складові структурні елементи дозволяють створити проекти внутрішньогосподарського землеустрою на агроландшафтній основі. Після завершення проектування необхідно проводити землевпорядну та екологічну експертизу проектів, яка дозволить оцінити ефективність проведених екологічних заходів.

У загальному вигляді при ресурсному методі проекти повинні відрізнятися великою інформативністю, а розділи проекту повинні мати розрахунково-рекомендаційний характер. Тут неможливо обійтися без геоінформаційних технологій та ефективної земельної інформаційної системи. Використання програмних пакетів при агроландшафтній організації території допоможе найбільш оптимально розподілити наявні ресурси і значно опощадити час на розробку проекту, що позитивно позначиться на ефективності організації.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, існує нагальна необхідність переходу в існуючих ринкових умовах агрогосподарювання до агроландшафтної організації землекористування з урахування ресурсів аграрних підприємств. Даний підхід передбачає підвищення еколого-економічної ефективності сільськогосподарських товаровиробників, поліпшення якісного стану ґрунтів не за рахунок залучення інших ресурсів, а за рахунок оптимізації існуючих.

Вказані зміни обумовляють низку кількісних та просторових змін у структурі земельних угідь, які впливають серед іншого на економічні показники використання земельних ресурсів у сільському господарстві. Зокрема у такий спосіб, передбачається забезпечити: підвищення ефективності суспільного виробництва шляхом збалансованого використання природно-ресурсного потенціалу земель; збалансоване використання та охорону земель, збереження природних ландшафтів, забезпечення техногенно-екологічної безпеки життєдіяльності людини; зменшення витрат на відшкодування збитків від негативних явищ в агроландшафтах; запобігання втратам від зниження родючості ґрунтів, їх деградації; підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва.

Література:

1. Закон України "Про землеустрій" від 22.05.2003 № 858-IV // Відомості Верховної Ради України. -2003. — № 36. — Ст. 282.
2. Краснянская Е.В. Влияние состава и соотношения угодий на экологическое состояние территории Воронежской области / Е.В. Краснянская // Вестник Воронежского государственного аграрного университета. — 2011. — № 1 [28]. — С. 196—199.
3. Крюкова Н.А. Анализ формирования и функционирования агроландшафтов в традиционном и ландшафтно-экологическом землеустройстве / Н.А. Крюкова // Землеустройство, кадастр и мониторинг земель. — 2011. — № 9. — С. 77—83.

4. Методичні рекомендації з комплексної агро-екологічної оцінки земель сільськогосподарського призначення / За ред. О.О. Ракоїд. — К.: Логос, 2008. — 51 с.

5. Миргород М.М. Економіко-екологічне обґрунтування проектів агроландшафтної організації території / М.М. Миргород // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія "Економіка АПК і природокористування". — Х.: ХНАУ 2009. — № 5. — С. 180—189.

6. Недикова Е.В. Разработка методики формирования сельскохозяйственного природопользования в рамках становления крестьянских (фермерских) хозяйств на ландшафтно-экологической основе: [монография] / Е.В. Недикова. — Воронеж: ФГОУ ВПО Воронежский ГАУ, 2010. — 239 с.

7. Русан В.М. Економіко-екологічний механізм раціонального сільськогосподарського землекористування / В.М. Русан // Економіка АПК. — 2006. — № 4. — С. 31—37.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On Land Management", Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 36, p. 282.
 2. Krasnjanskaja, E.V. (2011), "Effect of composition and land relations on the ecological condition of the Voronezh Region", Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta, vol. 1, no. 28, pp. 196—199.
 3. Krjukova, N.A. (2011), "Analysis of the formation and functioning of traditional agricultural landscapes and landscape ecological land management", Zemleustrojstvo, kadastr i monitoring zemel', vol. 9, pp. 77—83.
 4. Rakoid, O.O. (2008), Metodichni rekomendatsii z kompleksnoi ahroekologichnoi otsinky zemel' sil's'kohospodars'koho pryznachennia [Guidelines on integrated agroecological assessment of agricultural land], Lohos Agrarnaja nauka, Kyiv, Ukraine.
 5. Myrhorod, M. M. (2009), "Economic and ecological basis of projects of agro-landscape organization of area", Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu im. V. V. Dokuchaeva, vol. 5, pp. 180—189.
 6. Nedikova, E.V. (2010), Razrabotka metodiki formirovaniya sel'skohozjajstvennogo prirodopol'zovaniya v ramkah stanovlenija krest'janskikh (fermerskih) hozjajstv na landshaftno-jekologicheskoi osnove, [Development of a technique of forming an agricultural environmental management within the formation (peasant) farms on landscape ecological basis], FGOU VPO Voronezhskij GAU, Voronezh, Rossija.
 7. Rusan, V.N. (2006), "Economic and environmental sustainable agricultural land use mechanism", Ekonomika APK, vol. 4, pp. 31—38.
- Стаття надійшла до редакції 12.11.2014 р.